

JEREMY RIFKIN A JEHO KONCEPT POSTTRHOVEJ ÉRY

Ivan KLINEC

JEREMY RIFKIN AND HIS CONCEPT OF POSTMARKET ERA

INTEGRAL SAFETY OF ENVIRONS

INTEGRAL SAFETY OF ENVIRONS '2017

ABSTRAKT

Ekonom a futuroológ Jeremy Rifkin je zakladateľom a prezidentom Foundation on Economic Trends, ktorá sídli vo Washingtone, D.C., USA, a zaoberá sa mapovaním dlhodobých trendov rozvoja a analýzou hlavných problémových oblastí spoločnosti a civilizácie. Vo svojich knihách načrtol svoju predstavu nastupujúceho posttrhového sveta sieťovej ekonomiky. Rifkin tvrdí, že tradičnú trhovú ekonomiku národných štátov nahrádza globálny systém sieťovej ekonomiky, pričom sieťová ekonomika funguje na iných princípoch ako trhová ekonomika. Pre riešenie problémov nezamestnanosti navrhuje podporovať sociálnu ekonomiku tretieho sektora, kde by v 21. storočí malo pribúdať najväčšie množstvo pracovných príležitostí. Odporúča vychovať novú generáciu ekonómov, ktorá by sa zaoberala problematikou sociálneho kapitálu.

KEÚČOVÉ SLOVÁ: prognóza, posttrhová éra, sociálny sektor, sieťová ekonomika

ABSTRACT

Economist and futurist Jeremy Rifkin is the founder and president of the Foundation on Economic Trends, based in Washington, D.C., USA, and he deals with the mapping of long-term development trends and the analysis of major problem areas of society and civilization. In his books, he outlined his idea of the emerging post-market world of the network economy. Rifkin claims that the traditional market economy of national states is replaced by the global system of the network economy, with the network economy operating on other principles than the market economy. He addresses the problem of unemployment by proposing to support the third sector of social economy where the largest number of jobs should be acquired in the 21st century. He recommends raising a new generation of economists to address the issue of social capital.

KEY WORDS: forecast, postmarket era, social sector, network economy

Úvod

Jeremy Rifkin je americkým vedcom, publicistom, ekonómom, environmentalistom, ekonómom, futuroológom a politológom. Jeho knihy výrazne ovplyvnili vytváranie nového ekonomického a spoločenského modelu, založeného na princípoch udržateľného rozvoja.

Ekonom a futuroológ

Rifkin je zakladateľom a prezidentom Foundation on Economic Trends, ktorá sídli vo Washingtone, D.C., USA, a zaoberá sa mapovaním dlhodobých trendov rozvoja a analýzou hlavných problémových oblastí spoločnosti a civilizácie

Rifkin sa narodil v roku 1943 v Denveri v štáte Colorado v USA. Je predstaviteľom teoretickej školy novej ekonómie. Rifkin získal titul z ekonómie na Wharton School of Finance and Commerce na University of Pennsylvania v USA. Titul z medzinárodných vzťahov získal na Fletcher School of Law and Diplomacy na Tufts University v USA.

Rifkin pôsobil ako osobný poradca predsedu Európskej komisie Romana Prodiho. Žije vo Washingtone, D.C. v USA.

Dielo

Jeremy Rifkin je autorom dvadsiatich kníh pojednávajúcich o dopadoch technologických zmien na ekonomiku, pracovnú silu, spoločnosť a životné prostredie.

Vydal knihy *How to Commit Revolution American Style* (spoluautor s Johnom Rossenom), *Own Your Own Job. Economic Democracy for Working Americans* (1977), *Who Should Play God? The Artificial Creation of Life and What It Means for the Future of the Human* (spoluautor s Tedom Howardom)¹(1977), *The Emerging Order. God in the Age of Scarcity* (spoluautor s Tedom Howardom)² (1979), *Entropy. A New World View* (spoluautor s Tedom Howardom)³ (1980), *Algeny. A study of biotechnology and its potential effect on society* (spoluautor s Nicanorom Perlasom)⁴ (1983), *Declaration of Heretic*⁵ (1985), *Time Wars. The Primary Conflict in Human History*⁶ (1987), *Entropy. Into The Greenhouse World* (1989), *Biosphere Politics. A New Consciousness for a New Century*⁷ (1991), *Voting Green. Your Complete Environmental Guide to Making Political Choices in the 90's* (spoluautor s Carol Grunewald Rifkinovou)⁸ (1992), *Beyond Beef. The Rise and Fall of the Cattle Culture*⁹ (1992), *The End of Work. The Decline of Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era*¹⁰(1995), *The Biotech Century. Harnessing the Gene and Remaking the World*¹¹ (1998), *The Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience*¹²(2000), *Hydrogen Economy. The Creation of the Worldwide Energy Web and the Redistribution of Power on Earth*¹³ (2002), *The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing American Dream*¹⁴(2004), *The Empathic Civilization: The Race to Global*

¹ Rifkin, Jeremy, Howard, Ted: *Who Should Play God? The Artificial Creation of Life and What It Means for the Future of the Human*, Delacorte Press, 1977

² Rifkin, Jeremy, Howard, Ted: *Emerging Order. God in the Age of Scarcity*, New York: Putnam Publishing Group, 1979

³ Rifkin, Jeremy: *Entropy. A New World View*. Afterword by Nicholas Georgescu-Roegen. New York: Viking Penguin, 1980

⁴ Rifkin, Jeremy, Perlas, Nicanor: *Algeny. A study of biotechnology and its potential effect on society*, New York: Viking Penguin, 1983

⁵ Rifkin, Jeremy: *Declaration of Heretic*, London: Routledge, 1985

⁶ Rifkin, Jeremy: *Time Wars. The Primary Conflict in Human History*, Henry Holt and Company, Inc., 1987

⁷ Rifkin, Jeremy: *Biosphere Politics. A New Consciousness for a New Century*, New York: Crown Publishers, Inc., 1991

⁸ Rifkin, Jeremy, Rifkin, Carol Grunewald: *Voting Green. Your Complete Environmental Guide to Making Political Choices in the 90's*, New York: Broadway Books, 1992

⁹ Rifkin, Jeremy: *Beyond Beef. The Rise and Fall of the Cattle Culture*, New York: E.P.Dutton, 1992

¹⁰ Rifkin, Jeremy: *The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Dawn of the Post-Market Era*, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 1995

¹¹ Rifkin, Jeremy: *The Biotech Century. Harnessing the Gene and Remaking of the World*. J. P. Tarcher, New York, New York 1998

¹² Rifkin, Jeremy: *The Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience*, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 2000

¹³ Rifkin, Jeremy: *Hydrogen Economy. The Creation of the Worldwide Energy Web and the Redistribution of Power on Earth*. New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 2002

¹⁴ Rifkin, Jeremy: *The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing American Dream*. Jeremy P. Tarcher, New York, NY, 2004, Rifkin, Jeremy: *Evropský sen. Jak evropská vize budoucnosti potichu zastihuje americký sen*. Evropský literární klub, Praha 2005

Consciousness In a World In Crisis¹⁵ (2010), The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, the Economy, and the World (2011) a The Zero Marginal Cost Society: The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism (2014).

Posttrhový svet

Jeremy Rifkin vo svojich knihách načrtol svoju predstavu nastupujúceho posttrhového sveta sieťovej ekonomiky. Urobil tak v knihách The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era¹⁶, The Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience¹⁷ a The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing American Dream¹⁸, The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, the Economy, and the World a The Zero Marginal Cost Society: The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism.

Sieťová ekonomika

Jeremy Rifkin rozdeľuje ekonomiku na štyri sektory. Prvý sektor je rozpočtový čiže štátny, druhý sektor je súkromný, tretí sektor predstavuje sociálna ekonomika občianskych spoločnosti a štvrtý sektor predstavuje šedú a čiernu sféru, čiže ekonomické aktivity mafie a organizovaného zločinu. Toto delenie ekonomiky potom Rifkin používa na analýzu súčasných problémov ekonomiky ako i na návrh riešení týchto problémov.

Rifkin tiež tvrdí, že tradičnú trhovú ekonomiku národných štátov nahrádza globálny systém sieťovej ekonomiky, pričom sieťová ekonomika funguje na iných princípoch ako trhová ekonomika.

Jeremy Rifkin v knihe Koniec práce. Úpadok globálnej pracovnej sily a úsvit postrhovej éry - The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era¹⁹ sa zaoberá problémami, ktoré vznikajú v ekonomike v súvislosti s prechodom k informačnej spoločnosti. Táto kniha sa stala základom jeho predstáv o prebiehajúcej transformácii ekonomiky.

Nástup informačnej spoločnosti

Rifkin tu vychádza zo skutočnosti, že žijeme v období základnej premeny a od základov sa mení spôsob nášho podnikania a spôsob organizácie práce. Podľa jeho odhadu v nadchádzajúcich päťdesiatich rokoch opustíme éru industriálnej spoločnosti a vstúpime do éry informačnej spoločnosti²⁰.

Uvádza, že už dnes nahrádzajú dokonalé počítače, telekomunikačné technológie a roboty ľudskú pracovnú silu v celých odvetviach a v priebehu ďalších 25 rokov úplne zmiznú robotníci v montérkach, pričom už dnes sú v USA aj v iných krajinách továrne, ktoré sa bez robotníkov zaobídu. Taktiež v oblasti služieb sa prepúšťa po celom svete a krok za krokom sa komplexne likvidujú celé stupne manažmentu a infraštruktúry, podniky sa komplexne reštrukturalizujú a prispôbujú digitálnej

¹⁵ Rifkin, Jeremy: The Empathic Civilization: The Race to Global Consciousness In a World In Crisis, Jeremy P. Tarcher, New York, New York 2010

¹⁶ Rifkin, Jeremy: The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Dawn of the Post-Market Era, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 1995

¹⁷ Rifkin, Jeremy: The Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 2000

¹⁸ Rifkin, Jeremy: The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing American Dream. Jeremy P. Tarcher, New York, NY, 2004

¹⁹ Rifkin, Jeremy: The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Dawn of the Post-Market Era, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 1995

²⁰ Rifkin, Jeremy: Myšlenky pro příští století. In: Listy č.4/1996 Dvuměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog. Praha 1996

technológií a v tomto procese prichádzajú o prácu desiatky miliónov ľudí²¹.

Rifkin uvádza, že základný rozdiel medzi industriálnou a informačnou spoločnosťou je ten, že priemysel spočíva na masovej práci a informačný systém sa opiera o vysoko vzdelaných špecialistov, ktorí sami určujú ciele svojej tímovej činnosti. Upozorňuje, že politici sa v tejto súvislosti nezaobierajú najzávažšími otázkami, ako čo robiť s neustále rastúcim počtom nezamestnaných, ktorých nový informačný vek už nebude potrebovať a ako rozvinúť diskusiu o najlepšom možnom využití dramaticky rastúcej produktivity práce tak, aby v novej ekonomickej ére mal svoje miesto každý a nielen úzky okruh privilegovaných²².

Podľa Rifkina je to, čo poháňa prebiehajúce inštitucionálne zmeny komunikačná revolúcia. Táto zvyšuje rýchlosť, hustotu a prepojenosť obchodného a spoločenského života. Software, počítače, digitalizácia médií, Internet, mobilná a bezdrôtová komunikácia spojili v priebehu dvoch desaťročí centrálnu nervovú sústavu takmer 20 % ľudskej rasy rýchlosťou svetla na dvadsaťštyri hodín denne a sedem dní v týždni. Dnes sa prostredníctvom systému World Wide Web možno okamžite spojiť doslova s miliardou ľudí a priamo komunikovať s kýmkoľvek z nich²³.

Nové podoby práce

Rifkin upozorňuje, že v posledných storočiach sme prácu definovali príliš úzko, a to ako schopnosť jednotlivca predávať svoju pracovnú silu na trhu a náš cit pre sebahodnotenie a naša identita boli viazané na schopnosť získať za peniaze, nadobudnuté predajom pracovnej sily, výrobky pre vlastnú spotrebu. Problémom potom podľa Rifkina bude to, čo urobíme, keď práce stoviek miliónov už nebude treba, keď ju razantný pokrok informačnej technológie ako produktívny faktor vyradí. Rifkin tvrdí, že zatiaľ čo industriálna éra urobila koniec práci otrockej, informačná éra by mohla skončiť s prácou námedznou²⁴.

Bezpodmienečne musíme preto podľa Rifkina pojem práce znovu premyslieť a zodpovedať otázku aké alternatívne formy práce sú možné, aby sa pre budúce generácie vytvoril rámec príjmov, nutných pre uspokojovanie životných potrieb.

V nastupujúcom storočí podľa Rifkina budeme vedieť vyrábať so stále menším počtom pracovných síl stále väčšie množstvo tovarov a služieb a s rýchlym pokrokom techniky a technológie pritom dokáže potrebný vzostup produktivity a produkcie zaistiť veľmi malý počet analytikov, ktorí budú obsluhovať veľmi sofistikované stroje²⁵.

Rifkin tu ako príklad uvádza americké poľnohospodárstvo, v ktorom pred 120 rokmi pracovala väčšina Američanov, ale dnes je to niečo iba medzi 3 až 5 percentami, pričom so svojím strojovým vybavením, chemickými a biologickými prostriedkami dokážu vyrobiť viac, ako sa dá v USA spotrebovať²⁶.

Rifkin upozorňuje, že politici nikde na svete nie sú pripravení a ani nevedia riešiť problematiku rastúcej nezamestnanosti. Uvádza, že títo politici väčšinou tvrdia, že na zvládnutie zamestnanosti stačí rekvalifikácia, že stačí absolvovať krátky rekvalifikačný kurz, zvýšiť úroveň robotníckej práce, rozšíriť záchranú sociálnu sieť a tým zvýšiť konkurenčnú schopnosť národného hospodárstva²⁷.

Rifkin však tvrdí, že ide o niečo omnoho zložitejšie. Navrhuje, aby sme od informačnej spoločnosti očakávali to isté ako od spoločnosti industriálnej, a to kratšiu pracovnú dobu, vyššie mzdy, viac voľného času, pričom tiež navrhuje (v roku 1995) aby sa do roku 2005 v celosvetovom meradle skrátil pracovný týždeň na 30 hodín a potom na 20 hodín²⁸.

Rifkin tvrdí, že keďže nové technológie racionalizujú prácu, máme iba dve možnosti, a to buď

²¹ Tamtiež.

²² Tamtiež.

²³ Tamtiež.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ Tamtiež.

²⁶ Tamtiež.

²⁷ Tamtiež.

²⁸ Tamtiež.

skrátiteľ pracovnú dobu alebo zredukovať pracovné miesta a alternatívou je buď viac voľného času alebo viac nezamestnanosti²⁹.

Rifkin tiež tvrdí, že dvadsať percent pracujúcich, ktorí pracujú v oblasti vedy a podobných činností, vyžadujúcich vysokú kvalifikáciu a znalosti, má prospech z nových technológií a povedie sa im stále lepšie a osemdesiat zostávajúcich percent vypadáva z hry a musí sa uspokojiť s prácou na skrátenej úväzok, s pracovnými zmluvami na obmedzenú dobu, s nižšími mzdami a nakoniec s nezamestnanosťou³⁰.

Tretí sektor ako sociálna ekonomika

Rifkin však navrhuje iné riešenie, ktoré je podľa neho lepšie, a to rozdelenie sa o prínos z nových technológií.

Uvádza tiež, že tradičné ekonomické programy krachujú a aj keby sa skrátila pracovná doba, aj tak by sme mali ešte stále dosť nezamestnaných, pričom dôvodom by ostal rýchly rast produktivity v hospodárstve, vybavovanom neustále novou špičkovou technológiou. Podľa jeho názoru tento problém nie je schopný riešiť ani súkromný ani verejný kapitál a nevyrieši ho ani trhová ekonomika a ani štát³¹.

Rifkin navrhuje celkom netradičné riešenie a tým je tretí sektor. Podľa jeho názoru práve v treťom sektore by v 21. storočí malo pribúdať najväčšie množstvo pracovných príležitostí. Francúzi tretí sektor nazývajú sociálnou ekonomikou a Američania zasa neziskovou ekonomikou, pričom práve tam sa produkuje sociálny kapitál a tisíce dobrovoľníkov a platených pracovných síl pôsobi vo verejnoprospešných organizáciách, kde pracujú, aby pomáhali svojim blízkym. Princípom je tu vzájomnosť a tu sa tvorí sociálny kapitál a Rifkin odporúča podporovať práve tento tretí sektor, pričom za kľúčovú otázku považuje to, či sa podarí rozvinúť politické hnutie, ktoré by presadilo, že v informačnej spoločnosti sa budú prírastky výroby prelievať práve do tohoto tretieho sektoru³².

Rifkin považuje za kľúčovú myšlienku pre 21. storočie to, že miznúce pracovné príležitosti v súkromnom a štátnom hospodárstve by sa potom vytvárali v sociálnej oblasti vo verejnoprospešných organizáciách. Rifkin preto odporúča vychovať novú generáciu ekonómov, ktorá by sa zaoberala problematikou sociálneho kapitálu. Navrhuje napríklad podporu tretieho sektoru formou daňový úľav zo mzdy pre tých, ktorí v tomto sektore pracujú³³.

Upozorňuje, že všade vo svete tretí sektor dosahuje najvyšší hospodársky rast. Navrhuje tiež spojenie štátneho a tretieho sektoru a vlády by podľa neho mali kombinovať štátny kapitál so sociálnym kapitálom. Nové významné poslanie vlád po celom svete potom spočíva vo využívaní výnosov z rastu produktivity pre spoločnosť práve prostredníctvom podpory rozvoja tretieho sektoru³⁴.

Záver

Jeremy Rifkin je výrazným predstaviteľom novej ekonomiky informačnej éry. Svojimi knihami prispel k vytváraniu obrazu nastupujúcej ekonomiky a spoločnosti informačnej éry.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Klinec, Ivan (2012): Základy ekonómie udržateľného rozvoja. (študijné texty). Katedra rozvojových študií, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc, Január 2012, 478 str.

Rifkin, Jeremy, Howard, Ted (1977): Who Should Play God ? The Artificial Creation of Life and What It Means for the Future of the Human, Delacorte Press, 1977

²⁹ Tamtiež.

³⁰ Tamtiež.

³¹ Tamtiež.

³² Tamtiež.

³³ Tamtiež.

³⁴ Tamtiež.

- Rifkin, Jeremy, Howard, Ted (1979): *Emerging Order. God in the Age of Scarcity*, New York: Putnam Publishing Group, 1979
- Rifkin, Jeremy (1980): *Entropy. A New World View*. Afterword by Nicholas Georgescu-Roegen. New York: Viking Penguin, 1980
- Rifkin, Jeremy, Perlas, Nicanor (1983): *Algeny. A study of biotechnology and its potential effect on society*, New York: Viking Penguin, 1983
- Rifkin, Jeremy (1985): *Declaration of Heretic*, London: Routledge, 1985
- Rifkin, Jeremy (1987): *Time Wars. The Primary Conflict in Human History*, Henry Holt and Company, Inc., 1987
- Rifkin, Jeremy (1991): *Biosphere Politics. A New Consciousness for a New Century*, New York: Crown Publishers, Inc., 1991
- Rifkin, Jeremy, Rifkin, Carol Grunewald (1992): *Voting Green. Your Complete Environmental Guide to Making Political Choices in the 90's*, New York: Broadway Books, 1992
- Rifkin, Jeremy (1992): *Beyond Beef. The Rise and Fall of the Cattle Culture*, New York: E.P.Dutton, 1992
- Rifkin, Jeremy (1995): *The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Dawn of the Post-Market Era*, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 1995
- Rifkin, Jeremy (1995): *The end of work as we know it*. In: *Demos 5/1995*
- Rifkin, Jeremy (1996): *Myšlenky pro příští století*. In: *Listy č.4/1996 Dvouměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog*. Praha 1996
- Rifkin, Jeremy (1998): *The Biotech Century. Harnessing the Gene and Remaking of the World*. J. P. Tarcher, New York, New York 1998
- Rifkin, Jeremy (2000): *The Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience*, New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 2000
- Rifkin, Jeremy (2002): *Hydrogen Economy. The Creation of the Worldwide Energy Web and the Redistribution of Power on Earth*. New York: Jeremy P.Tarcher/Putnam, 2002
- Rifkin, Jeremy (2004): *The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing American Dream*. Jeremy P. Tarcher, New York, NY, 2004
- Rifkin, Jeremy (2004): *Globální prázdniny. Rozhovor s Jeremym Rifkinem*. In: *Zakowski, Jacek (2004): Obavy a naděje. Rozhovory o budoucnosti*. Mladá fronta, Praha
- Rifkin, Jeremy (2005): *Evropský sen. Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje americký sen*. Evropský literární klub, Praha 2005
- Rifkin, Jeremy (2010): *The Empathic Civilization: The Race to Global Consciousness In a World In Crisis*, Jeremy P. Tarcher, New York, New York 2010
- Zakowski, Jacek (2004): *Obavy a naděje. Rozhovory o budoucnosti*. Mladá fronta, Praha

ADRESA AUTORA**Ing. Ivan KLINEC**

Slovenská akadémia vied, Ekonomický ústav, Šancová 56, 81105 Bratislava, Slovenská republika

e-mail: ivan.klinec@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.